

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

גיור וזהות יהודית - 62781

תאריך עדכון אחרון 13-02-2025

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: משפטים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר יעקב שפירא

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: Shakobi@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

לימוד מקורות המשפט העברי בנושא הגיור. דגש רב יינתן להשוואת המקורות הבבליים למקורות הארץ ישראלים בתקופת התלמוד, וזו הסמוכה לה. כן תיבחן הפסיקה ההלכתית בימי הביניים ובעת החדשה, ותינתן הדעת להשפעתה של תנועת ההשכלה והחילון שבעקבותיה על הפסיקה ההלכתית. עוד נבחן האם הקמת מדינת ישראל והרעיון הציוני השפיעו על עמדת חלק מפוסקי ההלכה. בנוסף, ניתן את הדעת לפן הממסדי בהקשר לסוגיית הגיור ונבחן את המתח הקיים במדינה בין בתי הדין הרבניים ובין בתי הדין המיוחדים לגיור וזאת על רקע המלצות ועדת נאמן. בחינה זו תוביל לעיון בפסיקות בית המשפט העליון בשבתו כבג"צ בהקשר לסמכותו של בית הדין הרבני לבטל גיורים שנערכו על ידי בתי הדין המיוחדים לגיור. עוד נדרש לשאלת ההכרה בגיורים שנערכו על ידי הזרמים השונים, בארץ ובחו"ל, וזאת בהקשר למרשם ולשבות. ניתן דעתנו אף לאמנת גביזון-מדן בעניין.

מטרות הקורס:

לימוד מקורות המשפט העברי בנושא הגיור. דגש רב יינתן להשוואת המקורות הבבליים למקורות הארץ ישראלים בתקופת התלמוד, וזו הסמוכה לה. כן תיבחן הפסיקה ההלכתית בימי הביניים ובעת החדשה, ותינתן הדעת להשפעתה של תנועת ההשכלה והחילון שבעקבותיה על הפסיקה ההלכתית. עוד נבחן האם הקמת מדינת ישראל והרעיון הציוני השפיעו על עמדת חלק מפוסקי ההלכה. בנוסף, ניתן את הדעת לפן הממסדי בהקשר לסוגיית הגיור ונבחן את המתח הקיים במדינה בין בתי הדין הרבניים ובין בתי הדין המיוחדים לגיור וזאת על רקע המלצות ועדת נאמן. בחינה זו תוביל לעיון בפסיקות בית המשפט העליון בשבתו כבג"צ בהקשר לסמכותו של בית הדין הרבני לבטל גיורים שנערכו על ידי בתי הדין המיוחדים לגיור. עוד נדרש לשאלת ההכרה בגיורים שנערכו על ידי הזרמים השונים, בארץ ובחו"ל, וזאת בהקשר למרשם ולשבות. ניתן דעתנו אף לאמנת גביזון-מדן בעניין.

1. לחשוף את הסטודנטים לניתוח ביקורתי של מקורות המשפט העברי.
2. לתאר את ההתפתחות ההלכתית בנושא הגיור.
3. להציג בפני הסטודנטים את ההשפעה של נסיבות היסטוריות על גיבוש עמדה הלכתית.
4. להבהיר את הקשר שבין תפיסתו העקרונית ואף האידאולוגית של הפוסק על פסיקתו.
5. להציג את מחלוקת השופטים בבית המשפט העליון בסוגיה תוך נתינת הדעת למגמתו של הנשיא ברק ודרך פעולתו.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לחשוף את הסטודנטים לניתוח ביקורתי של מקורות המשפט העברי.
2. לתאר את ההתפתחות ההלכתית בנושא הגיור.
3. להציג בפני הסטודנטים את ההשפעה של נסיבות היסטוריות על גיבוש עמדה הלכתית.
4. להבהיר את הקשר שבין תפיסתו העקרונית ואף האידאולוגית של הפוסק על פסיקתו.
5. להציג את מחלוקת השופטים בבית המשפט העליון בסוגיה תוך נתינת הדעת למגמתו של הנשיא ברק ודרך פעולתו.

1. להשוות בין מקורות הלכתיים שונים.

-
2. להיות מודעים לשיקולי מדיניות הלכתיים.
 3. לזהות התפתחות הלכתית ולהציע הסברים למהלכה.
 4. לקשר בין פסיקה הלכתית ובין תפיסה עקרונית ואף אידאולוגית של מחברה, תוך נתינת הדעת למקומה בזמן.
 5. להבחין בין גישות מחקריות שונות לניתוח המקורות ההלכתיים.
 6. להבין את מהות חילוקי הדעות בתוך הממסד הדתי כיום בהקשר לסוגיית הגיור.
 7. להכיר בשוני שבין שיקולי הפסיקה ההלכתית בנוגע לגיור ובין שיקולי הפסיקה של בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ בסוגיה זו.
 8. לתת את הדעת למגמת פסיקה של שופט, ובכלל זאת הטקטיקה שבה הוא נוקט לשם השגתה.

דרישות נוכחות (%) : בהתאם לנדרש

שיטת ההוראה בקורס: פרונטלית תוך דגש על לימוד משותף של המקורות. בהקשר לכך, מצופה השתתפות פעילה של הסטודנטים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מניעי המתגיר במקורות התלמודיים והביתר תלמודיים.
2. דרישות מעשיות מהמתגיר במקורות התלמודיים והביתר תלמודיים: מילה וטבילה - ארץ ישראל לעומת בבל.
3. תודעת המתגיר במקורות התלמודיים והביתר תלמודיים.
4. תפיסת הרמב"ם את הגיור ודרישותיו.
5. עמדת הטור והשולחן הערוך בנוגע לקבלת המצוות. תינתן הדעת למורכבות עמדת השולחן ערוך וננתח את שיטת הרב ליפשיץ ושיטת הרב פוזנר בעניין.
6. קבלת מצוות - עמדת פוסקי העת החדשה.
7. בתי הדין המיוחדים לגיור מול בתי הדין הרבניים.
8. ביטול גיור - פסיקות בתי הדין הרבניים ופסיקת בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ בעניין.
9. פסיקות בית המשפט העליון בעניין הכרה בגיורי הזרמים השונים שנערכו בחו"ל ובארץ - מרשם ושבות. הצעת אמנת גבזון מידן בעניין.

חומר חובה לקריאה:

פסיקה

- בג"צ 264/87 התאחדות הספרדים שומרי תורה - תנועת ש"ס ואח' נגד הממונה על מרשם האוכלוסין, פ"ד מג (2) 732.
- בג"צ 1031/93 אליאן (חוה) פסרו (גולדשטיין) ואח' נ' שר הפנים ואח', פ"ד מט (4), 661.
- בג"ץ 5070 נעמת - תנועת נשים עובדות ומתנדבות נ' שר הפנים, תק-על 2002(1), 634.
- בג"צ 2597/99 תאיס רודריגז טושביים נ' שר הפנים, פ"ד נט (6), 721.
- בית הדין הרבני הגדול, תיק 1-12-9363

בית הדין הרבני הגדול, תיק 057845489-64-1 בג"צ 5079/08 ובג"צ 2448/09 פלונית נ' הדיין אברהם שרמן ואח' מאמרים

אריה אדרעי, "ואין אחריותם עלינו? – עוד לפולמוס הגיור", אקדמות כד (תשע"א), עמ' 178-209, אריה אדרעי, "פולמוס הגיור בישראל בהקשרו האידאולוגי וההיסטורי", שנתון המשפט העברי כז (תשע"ב-תשע"ג), עמ' 1-60
שמואל בילובלוצקי, "יחס היהדות לגרים ולגיור", בר אילן ב (תשכ"ד), עמ' 44-60.
דוד בס, "גיור וקבלת מצוות הלכה ומעשה", צהר (תשס"ז), עמ' 29-40.
דוד בס, "תוקפו של גיור בדיעבד אם הגר אינו שומר כל המצוות", תחומין כג (תשס"ג), עמ' 186-202.
משה סמט, הגיור במאות הראשונות לספירה", יהודים ויהדות בימי בית שני, המשנה והתלמוד, בעריכת אהרן אופנהיימר ואחרים, ירושלים תשנ"ג, עמ' 316-343
שחר ליפשיץ וגדעון ספיר, "מיהו המחליט בשאלה מיהו יהודי? – על פרשת שליט ותפקידו הראוי של בית המשפט בחברה דמוקרטית", מחקרי משפט כב (תשס"ו), עמ' 269-309
לואיס פלדמן, "גיור וסינקרטיזם", היסטוריה של עם ישראל, בעריכת מנחם שטרן, יא, תל אביב תשמ"ג, עמ' 188-207
יעקב שפירא, "הגיור בין ארץ ישראל ובין בבל", שנתון המשפט העברי כז (תשע"ב-תשע"ג), עמ' 267-301
ספרים
מנחם פינקלשטיין, הגיור, רמת-גן תשנ"ד
צבי זוהר ואבי שגיא, גיור וזהות יהודית, ירושלים תשנ"ה

חומר לקריאה נוספת:

ישעיהו גפני, "גרים וגיור בבבל הססאנית", אומה ותולדותיה, חלק א': העת העתיקה וימי הביניים, בעריכת מנחם שטרן, ירושלים תשמ"ג, עמ' 197-209
שולמית ולר, "הליך הגיור בתקופת המשנה", יהודים ונוכרים בארץ ישראל בימי הבית שני, המשנה והתלמוד, בעריכת אהרן אופנהיימר ואחרים, ירושלים תשס"ג, עמ' 40-51;
הרב עובדיה יוסף, "בעיות הגיור בזמננו", תורה שבעל פה (תשל"א), עמ' 21-32
אשר כהן, יהודים לא יהודים: זהות יהודית ישראלית ואתגר הרחבת הלאום היהודי בישראל, ירושלים רמת גן תשס"ז
הרב בנימין לאו, "ואת האובדת לא בקשתם": מוסר הנביאים בשיקולי פסיקתו של הרב עוזיאל בנושא הגיור", אקדמות כא (תשס"ח), עמ' 96-109
א' לבונטין, "הלכת פונק – שלזינגר ודיני מרשם האוכלוסין", משפט וממשל יא (תשס"ח), עמ' 129-197
משה סמט, "גרות וציונות", ספר היובל לרב מרדכי ברויאר, בעריכת משה בר-אשר, ירושלים תשנ"ב, עמ' 487-508
נתנאל פישר, אתגר הגיור בישראל: ניתוח מדיניות והמלצות, המכון הישראלי לדמוקרטיה, תשע"ה
זאב פלק, "הלכות גרים הראשונות", סיני צא (תשמ"ב), עמ' מד-מח
מיכאל קוריןאלדי, "בן אישה ישראלית או 'בן איש מצרי'? – לשאלת 'מיהו יהודי'?", גיליון פרשת השבוע מס' 72, משרד המשפטים ומכללת שערי משפט
הרב שאול ישראלי, "גר שנתגייר כקטן שנולד – תוכנו ומובנו", תורה שבעל פה כט, עמ' כב-כח

מרכיבי הציון הסופי :
מבחן בכתב 95 %
השתתפות פעילה / עבודת צוות 5 %

מידע נוסף / הערות:
"ינתן ציון מיטיב בגין השתתפות פעילה."